

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертацію Медведєвої Анжеліки Сергіївни «Бібліометричні дослідження в бібліотеках як інструментарій моніторингу наукової діяльності», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство (27 – соціальні комунікації)

Актуальність теми дослідження. Проблеми, що сьогодні постали перед бібліотеками України, вимагають значних змін як у напрямках бібліотечної діяльності, так і в методах та формах її організації. Шляхи виходу вітчизняних бібліотек з існуючого кризового стану полягають, в першу чергу, в ефективнішому використанні наявних ресурсів та можливостей – тобто, через інтенсифікацію або оптимізацію діяльності бібліотек як в цілому, так і окремих структурних підрозділів зокрема. При цьому найбільше можливостей для цього мають, в першу чергу, наукові та вузівські бібліотеки, де сконцентовано значний науковий та ресурсний потенціал, що перетворює їх на провідні науково-методичні та науково-дослідницькі галузеві центри загальнодержавного або регіонального значення. І одним із важливих напрямів розвитку наукових бібліотек є розробка наукоємних технологій, які передбачають, зокрема, проведення моніторингу наукової діяльності на основі бібліометричних досліджень. Сьогодні можна говорити про відродження розвитку таких опрацьовувань шляхом поглиблення вивчення питань прогнозування перспективних напрямів бібліометричних досліджень та приділенню більшої уваги технологіям управління науково-технічного забезпечення.

Певну практику з проведення бібліометричного моніторингу в бібліотеках вітчизняної наукової діяльності досягнуто і в Україні. Однак, проблематика організації здійснення таких досліджень залишається нагальною. Тому розглянуті в кандидатській дисертації А. С. Медведєвої

НБ У В	
Вх. №	494
" 09 "	14 2020 р.
Кіл. аркушів	8

питання бібліометричних досліджень в бібліотеках як інструментарію моніторингу наукової діяльності слід вважати актуальним.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами
Дисертаційне дослідження проводилось в межах науково-дослідної роботи Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського «Шлях підвищення ефективності функціонування соціальних комунікацій в умові посилення глобальних інформаційних впливів» (0116U000200) (2016–2019 рр.) та «Бібліотеки у формуванні інформаційного ресурсу стратегічних комунікацій українського суспільства» (0119U000600) (2019–2021 рр.).

Достовірність й обґрунтованість наукових положень, висновків результатів забезпечено залученням джерельної бази і методологічно вірним застосуванням комплексу загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Системний підхід до аналізу предмету дослідження обумовив визначення засад становлення бібліотеки як одного з учасників процесу моніторингу ефективності наукової сфери. Синергетичний підхід був спрямовано на розвиток інтеграційних тенденцій взаємодії бібліотек у цих процесах. До спеціальних методів віднесено метод цитування, який передбачає бібліометричний моніторинг результатів діяльності вчених дослідницьких інституцій) та імовірно-статистичний для аналізу емпіричних закономірностей наукових комунікацій. Зокрема, у процесі вивчення іноземного досвіду застосовувались методи порівняння.

Наукова новизна дослідження та отриманих результатів і достовірність полягає в тому, що в дисертації А. С. Медведєвої вперше детально проаналізовано і розкрито питання формування у наукових бібліотеках консолідованих з різних бібліометричних платформ даних щодо стану вітчизняної науки для її експертного оцінювання та визначення подальших напрямів розвідок.

Важливий науковий результат, який відповідає меті та завданню дослідження, – розвиток теоретико-методологічних засад впровадження бібліометричного напрямку діяльності бібліотек, як основного інструментарію

орієнтованого на моніторинг наукових комунікацій для здійснення ефективного управління науковими дослідженнями.

А. С. Медведєвою уточнено основні аспекти підтримки бібліотеками вітчизняних дослідницьких структур, що полягає у активізації їх участі в формуванні та управлінні дослідницькими даними (Research data management), зокрема, аналітико-синтетичному опрацюванні джерел наукової інформації та здійсненні бібліометричних досліджень.

Безсумнівним здобутком дисертаційного дослідження А. С. Медведєвої є дослідження та порівняння міжнародних наукометричних платформ та національних індексів цитування для моніторингу наукових комунікацій, визначення їх переваг і недоліків, обґрунтування створення на базі наукових бібліотек спеціалізованого додатку, який буде надавати доступ до необхідної інформації з різних баз даних для оперативного здійснення інформетричних (та зокрема, бібліометричних) досліджень.

Достовірність одержаних результатів, у цілому, підтверджується використанням результатів дисертаційного дослідження при створенні в НБУВ інформаційно-аналітичної системи «Бібліометрика української науки», призначеної для надання суспільству цілісного уявлення про наукове та науково-педагогічне середовище України.

Значущість висновків здобувача для науки і практики. Висновки автора дисертаційного дослідження є науковою базою для формуванням інтегрованої в масштабах держави бібліометричної системи для моніторингу та аналізу ефективності наукових досліджень і виявлення їх перспективних напрямів, зокрема, і для розвитку нового бібліометричного напрямку роботи бібліотек. Такою системою є «Бібліометрика української науки».

Обсяг і структура дисертації відповідає меті, завданням, авторській логіці дослідження основних аспектів обраної проблеми. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, який включає 242 найменування на 22 сторінках.

У вступі А. С. Медведєвою доведено актуальність теми, в цілому коректно подано більшість пунктів понятійного апарату. Поставлені завдання послідовно розкриваються в трьох розділах роботи, розкрита наукова новизна, практичне значення, окреслено особистий внесок здобувача, наведено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження.

У першому розділі «Аналіз бібліометричних методів моніторингу результативності наукової діяльності» дисертанткою було досліджено бібліометричний напрям діяльності бібліотек, який передбачає їх синергетичну взаємодію із бібліометричними платформами що слугує складовою моніторингу результативності наукової діяльності.

Важливим є ґрунтовний аналіз джерельної бази, що дозволив сформулювати уявлення стосовно провідних теоретико-методологічних засад бібліометрії як складової наукознавства. Також у дослідженні було зазначено, що при аналізі ефективності наукової діяльності значного поширення набув метод наукового цитування. Він дозволяє не лише визначати якість наукових робіт і значущість журналів, а й забезпечувати процедури пошуку інформації для задоволення професійних потреб вчених.

Варто відмітити, що автором вдало було наголошено, що процедури аналізу результативності наукових досліджень повинні бути орієнтовані, насамперед, на сприяння проведенню бібліометричних досліджень, а не на підтримку адміністративних процесів реформування освіти та науки. Зокрема, однією з проблем розвитку науки в Україні є відсутність дієвого зворотного зв'язку між вченими, органами управління наукою і суспільством у цілому.

У другому розділі «Міжнародні та національні наукові інформаційні системи для проведення бібліометричних досліджень» було визначено позитивні та негативні аспекти використання метричних баз даних під час моніторингу наукової діяльності та їх порівняння між собою.

Дисертантка робить вірний висновок, що у світі функціонує кілька десятків систем з наукометричним інструментарієм, однак жодна з них не є

вичерпним джерелом бібліометричних даних. Серед них найбільш відомими є комерційні системи Web of Science і Scopus, доступ до ресурсів яких наукова спільнота отримує як правило через наукові бібліотеки відповідних інституцій.

Заслуговує на увагу аналіз зарубіжного досвіду використання національних індексів наукового цитування, що створюються рядом країн. Автором було відзначено, що саме за допомогою таких індексів можна отримати уявлення про результативність роботи вченого, ефективність витрачених коштів виділеного гранту, рівень популярності його дослідження та ін.

Не можна не погодитись з аргументами автора щодо того, що доцільність створення національних систем бібліометричної інформації, як однієї з ознак рівня розвитку наукової культури нації та її інформаційно-технологічні можливості, має важливе значення для розвитку наукової діяльності. Такі системи мають надавати суспільству цілісне уявлення про наукове та науково-педагогічне середовище країни, потенціал науки і якість освіти в державі. Побудова таких систем може базуватися як на основі консолідації бібліометричних показників світових наукометричних платформ, так і на базі створення національних індексів цитування.

У третьому розділі «Бібліотеки України в системі моніторингу розвитку науки» досліджено інформаційно-аналітичні системи бібліотек, бібліометрична діяльність бібліотек та інших науково-інформаційних підрозділів вищих навчальних закладів і наукових установ та перспективи розвитку метричних досліджень та бібліометричної діяльності у бібліотеках.

Вельми своєчасним є розгляд концептуальної моделі бібліометрики глобального виміру, яка має охоплювати систему вихідних положень, що визначають базову бібліометричну платформу для індексації максимально можливого потоку світової наукової інформації, онтологічну систему для галузей знання і аналітичний інструментарій для сприяння моніторингу та прогнозуванню розвитку науки.

Схвальних відгуків заслуговує визначення основних засад взаємодії бібліотек вищих навчальних закладів і наукових установ України з інформаційно-аналітичними системами. Це передбачає залучення науковців до створення своїх бібліометричних профілів, передачі їх до згаданих систем для аналітичного опрацювання і використання одержаних при цьому даних як джерельної бази для прийняття керівництвом управлінських рішень щодо вдосконалення дослідницької діяльності.

Дисертанткою також вдало відзначено важливість використання бібліометричних даних відкритого доступу, зокрема ініціативу Open Citation Index та український проект Open Ukrainian Citation Index (OUCI) – Відкритий Український індекс цитування, які створені на відкритих даних системи CrossRef.

Загальні **висновки** дисертації А. С. Медведєвої підтверджені матеріалами теоретичного й емпіричного характеру, а також висновками до кожного розділу. Загальні висновки подані згідно з авторською концепцією, вони свідчать про досягнення мети і завдань дослідження, що містять основні наукові результати дисертації.

Відповідність автореферату дисертаційній роботі. Автореферат і публікації автора відображають зміст, структуру, основні результати і висновки дисертації.

Разом із тим, дисертаційне дослідження Медведєвої Анжеліки Сергіївни, як і будь-яка творча праця, містить певні дискусійні моменти, **побажання та зауваження:**

1. Визначаючи в якості одного із положень наукової новизни «особливості аналізу відкритих ресурсів наукової інформації бібліотек для оцінювання ефективності наукової діяльності» – було б доцільно розкрити, в чому саме полягають зазначені особливості.

2. У дисертаційній роботі варто було б висвітлити питання співпраці наукових бібліотек і органів науково-технічної інформації при формуванні

бібліометричної складової для експертного оцінювання результативності дослідницької діяльності вчених і установ.

3. У дисертації, на наш погляд, недостатню увагу приділено упорядкуванню термінології. Для цього було б доцільним по-перше, застосувати термінологічний аналіз, по-друге, провести його не в третьому, а в першому розділі дисертаційного дослідження, по-третє, для визначення і розмежування метричних дисциплін, можливо, доцільніше було б виходити з позицій існування в суспільстві документального, інформаційного та когнітивного рівнів системи соціальних комунікацій. Саме вони зумовлюють існування відповідних окремих напрямів кількісного аналізу. Через це доцільно розглядати бібліометрію як кількісний метод документального рівня, інформетрію — інформаційного, когнітометрію як перспективний метод кількісного аналізу знання, що відноситься до когнітивного рівня соціальних комунікацій, а наукометрію як особливий кількісний метод, що поєднує дані, які «постачають» три зазначені методи, зі своїми специфічними показниками, такими як кількість вчених, наукових установ, рівень фінансування науки тощо.

4. У якості побажання слід приділити більше уваги розкриттю питання підготовки кадрів для наукометричної діяльності бібліотек.

Висловлені зауваження не є принциповими і не впливають на загальну високу оцінку виконаного дослідження та носять рекомендаційний характер.

У цілому, дисертаційне дослідження являє собою завершену науково-дослідну роботу, що забезпечує вирішення актуального наукового завдання — визначення теоретико-методологічних засад діяльності бібліотеки в системі моніторингу та експертного оцінювання результативності розвідок вчених і прогнозування напрямів їх подальшого розвитку. Дисертація «Бібліометричні дослідження в бібліотеках як інструментарій моніторингу наукової діяльності» за науковим рівнем, новизною постановки та розв'язання сформульованих завдань, обґрунтованістю основних положень і висновків, теоретичним та практичним значенням відповідає вимогам до

дисертаційних досліджень кандидатського рівня, а її автор, Медведєва Анжеліка Сергіївна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство.

Офіційний опонент

професор кафедри інформаційної, бібліотечної
та архівної справи

Харківської державної академії культури,
доктор наук із соціальних комунікацій, доцент

О. М. Кобелєв

